



УДК 82.09:821.161.2-1

**THE FEATURES OF POETIC STYLE OF TETYANA KLYOKTA WRITING:
THE MAIN THEMES AND MOTIVES OF POETRY
(RESEARCH CONTENT)****ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО СТИЛЮ ТВОРІВ ТЕТЯНИ КЛЬОКТИ: ОСНОВНІ
ТЕМИ ТА МОТИВИ ПОЕЗІЇ (ДОСЛІДНИЦЬКИЙ КОНТЕНТ)****Nebelenchuk I. O. / Небеленчук І. О.**

кандидат пед. н./ Ph. D. in Pedagogy

ORCID: 0000-0003-2778-5381

Kirovograd Regional In-Service Teacher Training Institute

named after Vasyl Sukhomlynsky

Кропивницький, Велика Перспективна, 39/63, 25006

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»,

Кропивницький, Велика Перспективна, 39/63, 25006

Анотація. Найскладнішим родом літератури в аспекті аналізу художнього твору є ліричний. Складність обумовлена тим, що у ліричних творах відсутня подія як така. Автор поетичного твору передає внутрішній стан ліричного героя, зображуючи його почуття, настрої, переживання. Проаналізувати психологічний стан досить складно. Цьому варто навчати дітей, починаючи з 5 класу. Думки літературознавців розходяться щодо питання застосування елементів аналізу під час розгляду ліричних творів. Усталеною думкою є та, що читач повинен прочитати твір і зрозуміти його естетичну цінність, не застосовуючи елементи аналізу, оскільки надто складно проаналізувати почуття та переживання ліричного героя. Наблизитися до розуміння ліричного твору можна завдяки застосуванню прийому уповільненого читання та шляху аналізу «слідом за автором» (послідовний аналіз художнього твору). Зазначений шлях передбачає розгляд кожного рядка від початку і до кінця вірша, визначення особливостей звучання слів, розкриття їхнього змісту, розкриття образу автора та його авторського задуму. Підсиленням того чи іншого стану слугують природні стихії та явища, що набувають у ліричному творі символічного значення. Тому одним із аспектів дослідження у ліричному творі може бути розкриття значення образів-символів, що допомагають з'ясувати стан ліричного героя. Тому розкрито особливості поетичного стилю Тетяни Кльокти, з'ясовано провідні теми та мотиви поезії, показані шляхи роботи над ліричними творами, зазначено окремі аспекти аналітичної діяльності.

Ключові слова: прийом «уповільнене читання», шлях «слідом за автором», ліричний герой, внутрішній стан, ліризм, милозвучність, гармонійність, досконалість, загальнолюдські цінності.

Вступ.

Лірика, як зазначає Л. Мірошніченко, «особливий рід літератури, де людина зображується здебільшого у сфері внутрішнього життя» [2, с. 292]. На переконання Є. Пасічника, «аналізувати ліричний твір – це значить вчити дітей заглиблюватися в його поетичні образи, спостерігати [...], як змінюються почуття, настрої ліричного героя, чим вони викликані та як усе це безпосередньо виражається в контексті твору» [6, с. 305]. Тому читач має «увійти» у стан ліричного героя, відчути його, зрозуміти. Аналіз ліричних творів має ґрунтуватися на особистісних переживаннях читача. На це вказує сучасна дослідниця Г. Токмань.



Основний текст.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Елементи аналітичної діяльності знаходимо у працях із філософії, літературознавства, методи викладання літератури. Ще мислителі Давньої Греції зосереджували увагу на поетичних творах того часу. Зокрема Аристотель *«уперше узагальнив знання античного світу про літературу, обґрунтував низку філософсько-категоріальних і теоретико-літературознавчих понять, здійснив поділ літератури на роди й описав кожний із родів, даючи поради щодо їхнього розгляд»* [4]. Власні спостереження мислитель давнини виклав у праці «Поетика».

Особливості роботи з поетичними творами представлені у працях Й. В. Гете. Особливостям поетичного мистецтва надавав значущості О. Веселовський. У працях Ю. Тинянова ідеї літературознавця посідають чільне місце. Вони знаходять відображення в працях М. Бахтіна, Є. Мелетинського та інших. «Секрети поетичної творчості» представлені у працях І. Франка. Глибинний аналіз поетичного твору представлений у дослідженні Ю. Лотмана. Елементи аналітичної діяльності у процесі роботи над ліричними творами закладені у працях таких дослідників, як О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв. Дослідники зазначали, що ліричний герой є важливим компонентом поетичного твору, який являє собою своєрідну уявну особистість, настрої, думки, переживання якої передані у творі [1]. Про особливості ліричної поезії дізнаємося з праць І. Волкова, Л. Тимофєєва, Ю. Коваліва, А. Ткаченка та інших. На переконання Н. Волошиної та О. Бандури, аналіз ліричного твору має бути спрямований на розгляд *«[...] трьох основних компонентів: почуття й переживання, роздуми поета, зовнішні причини, що їх викликали (елементи сюжету)»* [3, с. 99]. Над питаннями аналізу ліричного твору працюють сучасні літературознавці та методисти Л. Мірошниченко, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Г. Токмань, Б. Степанишин, А. Ситченко, І. Небеленчук, Г. Ключек та інші. Зокрема А. Ситченко зазначає, що у процесі роботи над художніми творами *«виникає можливість (а нерідко й потреба) звернутися до чуттєвого досвіду читачів, спрямувати зміст поезії на сучасність, чим повніше реалізувати естетичний потенціал твору»* [7, с. 125].

На сучасному етапі розвитку літератури з'явилися самобутні поети, які досконало володіють основами віршування та творчість яких наближена до майстерності. Так, у статті «Аксіологічний імператив збірки «Хліб для янгола» Віктора Крупки» зазначено, що *«поява нового літературного покоління стала передумовою висвітлення нових тем і форм, уведення у художній простір ліричного твору нових образів, своєрідного бачення проблеми національної культури, сприяла зображенню внутрішнього світу героя, осмисленню призначення людини у світі з відчуттям історичності й особистої відповідальності»* [5, с. 36]. Тому виникла необхідність досліджувати ліричні твори сучасних авторів.

Формування цілей статті (постановка завдання). Дослідити особливості поетичного стилю поетеси із Полтавської області Тетяни Кльокти, розкрити мотиви її творчості, умови авторського задуму та з'ясувати авторську позицію



щодо зображувального.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поезія – це той рід літератури, у якому на хвилях різних почуттів і емоцій переносимося у світ ліричного героя та намагаємося зрозуміти особливий, тільки йому притаманний внутрішній світ, відчуті образи, якими надихується ліричний герой. Однак з-поміж сучасних митців українського поетичного слова варто назвати поетеса, у творчості якої ті образи набувають значущості сенсорної організації твору, сугестивного сприймання, сягають вершин досконалості та завершеності. Це поетеса Тетяна Кльокта.

Тетяна Кльокта залюблена у літературу з раннього дитинства, а перші поетичні спроби з'вилися у шкільні роки та були надруковані в районній газеті. У поетичному доробку поетеси є такі збірки: «Неповторність» (2006), «За порогом тиші і гомону» (2011), «Намалюй мені день» (2013), «І знову поринаю в чебреці» (2014). Є автором значною низки публікацій у літературних антологіях, альманахах і періодиці. Член Полтавської спілки літераторів та Зініківського районного літературно-мистецького об'єднання «Свічадо».

«Між Богом і травою» (Кльокта Т. Ю. Між Богом і травою [Текст] : [вірші]. Полтава : Дивосвіт, 2018. 208 с.) – таку назву має нова поетична збірка педагога за фахом і поетеси за покликанням Тетяни Кльокти.

Розгорнувши збірку, відразу поринаємо у незвичайний світ чуттів, емоцій, думок, переживань, образів, звуків, голосів. Вони то збуджують уяву, то милують око, то тішать звук, то заспокоюють душу:

*На крилах крику тіні від розлук,
Холоне спокій. Стогне в скронях відчай.
Шепоче ніч: «Змирись – ніхто не вічний»,
Та пострілом лунає кожний звук.*

У першій частині збірки, яка має назву «Я родом з веселки», – неперевершене бачення вічної краси природи, її невмирущого цвітіння, як відображення окриленості душі, як наслідок гармонійного поєднання та нерозривної єдності двох субстанцій – людської та природної:

*У кожного дощу своє лице.
Безликими бувають тільки люди,
Коли сліпа буденність давить в груді,
Бездушся бродить упереміш з брудом
І зрідка тиша капає мигцем.*

*Дивись: я – не промокле деревце,
Розквітла вишня вплетена громами.
А блискавиці пишуть телеграми
І ледь вміщають у віконні рами:
«У кожного дощу своє лице...»*

Доволі тонко, на чуттєвому рівні вбачаємо постійне проникнення в думки



героїні, якій притаманний безупинний пошук ідеалу досконалості світу, Всесвіту загалом, людської гармонії. Автор намагається розкрити секрети «діалектики душі» людини, ухопити й відчувати її настрої та переживання, за допомогою почутого та побаченого відтворити певні світоглядні аспекти людського буття:

*Стою на вершині грому.
Холоне в обіймах вітер.
Я тут почувуюся вдома.
Горять блискавиці-квіти,
Вчорашні тремтять тривоги,
Летять пелюстками цвіту...*

Не прямо, та все ж, лірична героїня прагне «зроститися» із Всесвітом, щоб пізнати його таємниці, прочитати вічну книгу буття:

*...Не обжену... Вростаю і зростаюся...
Звучу в ажурнім плетиві думок.
Гачками літер за життя й собі чіпляюся –
Сплітаю їх у зоряний вінок.*

Проникнення у душу ліричної героїні, однак як і у таємниці Всесвіту, – це осмислення власного життєвого шляху, вирішення непростих проблем сучасного світу та існування людини в ньому, осмислення людської сутності за допомогою неймовірних і неповторних образів-символів, що пронизують усе єство ліричної героїні, які вона доволі тонко відчуває, сприймає їх, власне якими живе і сама Тетяна Кльокта.

У симфонію життя ліричної героїні легким бентежним струменем вливається... Вічність. Тоді «на вістрі секунди...» «звисають сутінки», тоді «крізь небо, крізь час...» сильна жінка, а це саме вона, стоїть «за крок до крику...», щоб «спити дику жагу життя», хоча «відчай плаче у куточку...», тоді вона бере «своє запилене вітрило, / Забувши, як життя його крутило», сідлає («сідлаю» – у тексті) «дощ і... кидає весло», тоді «нареши змилений туман / Бинтує рани»... І саме тоді жінка збиває «полум'я з думок». І ніби усі перешкоди подолані, ніби «маленька цятка серця між словами / От-от всотається у землю й плями / Не лишить у світах...», ніби довелося доторкнутися до... Вічності. Ніби... А от тільки вічне питання бентежить жінку: «А дим де діти?...» Відповідь на запитання вона шукає і біля білого берега, і за крок до крику, і на вістрі секунди, і на крилах тіні, і в голосі грому, і поміж дощів, і в уламку неба, і на колах орбіти, і в сузір'ї Лева, і в сузір'ї Псів. Згодом робить висновок, що Вічність тим і вічна, що у неї не буває вечорів:

*У вічності немає вечорів,
Є ранки, є блакить безкрая.
Йй сивий сум ніколи не болів,
Не огортала павутина слів,
Промови пишні пафосних богів
Не вабили в тенета псевдораю...*



*Вона не кличе скрипом яворів,
Не будить сонце між м'яких покосів,
Не плаче перепілкою у просі...
Крізь затужавілу буриштином осінь
Пливу до неї... Та тривожить досі:
У вічності немає вечорів.*

Результатами пошуків ліричної героїні є такі слова:

*Бачиш, проблема не в тому,
Що вічність поділена на безліч сегментів,
Які нам належить виміряти ударами серця.
Найважче об'єднати їх в одне ціле:
У долю людини,
народу,
країни,
планети,
Всесвіту,
нескінченності.
Не всяке серце витримає...*

Прагнення покласти «зелений ліс на ноти» не полишає ліричну героїню. Тож шлях між Богом і травою продовжується. У пошуках того шляху лірична героїня спостерігає, як «*трояндове літо / цілунок кладе на плече*» і як «*роса розсипалась на порох*», «*корону літа серпень одягнув*», як «*сміються смачно яблука червоні*», «*туман стікає в предсвітні роси*», як «*небо пелюстками осені... падає в долоні*», як «*клен калині клав на плечі руки*», як «*літо стиглою грушею / підкотилося нам під поріг*», як «*із вікон часу світяться пророче / майбутні зливи...*», як «*топчуть хмари сиві коні*», як... Скільки всього бачить лірична героїня! Не кожному даний такий дар бачення – бачити небачене, чути нечуване, помічати у буденних речах щось незвичне й утаємничене, що не так просто осягнути розумом. Таке розуміння та бачення йде із душі жінки – глибокої та багатой внутрішньо, чуттєвої, проникливої, трепетної, з особливим, притаманним лише їй світобаченням. Та жінка здатна відчувати душу дощу і квітів, цілованих подихом осені, смуток калини, покинутої кленом, сум в осінньому саду від приходу листопаду, самотність лебедя, тишу пригірчених снів... Відчувати, як «*трояндові нетрі / заманюють запахом квіту*», як «*цілує море*», «*лелечі гнізда пахнуть лепехою*», як «*клекотіла в кленові розпука, / бо калина клена розлюбила*»... Хіба можна передати чи описати ті відчуття, котрі у незвичний спосіб переплітаються у душі героїні? Хіба можна розповісти про ті переживання, котрі несуться сполоханими кінями? Відчуває, бачить, проникається усім, що знаходиться довкола неї, пильно, допитливо, з поглядом мудрої жінки вдивляється у світ, а відтак дотягується «*до літа пелюстками*», а відтак – перечитує, уже вкотре, дощі, як непізнану книжку, прочитану неодноразово:



*Укотре перечитую дощі,
Обводжу зором їх розм'яклі тіні...
Солодкі літні і гіркі осінні,
Легкі як сон, смішні, немов хрущі...*

*Стежки, дерева – мокрі, як хлющі.
Та в цьому є такі свої принади.
Пірнаю у небесні водоспади...
Люблю – і перечитую дощі.*

У той час, як лірична героїня перечитувала дощі, на краєчку тиші примостився сум, мозок «штурмують... думки-пружинки», до ніг причепився «пудовою гирею – страх», під ногами – «хиткий місток», на якому ліричну героїню наздоганяє... тривога. Однак сила жінки полягає в тому, щоб не оступитися, не піддатися шаленим поривам вітру («Гойдає на цьому містку. Вітрище – уліво, управо...»), щоб знайти сили іти далі, пройти той шлях, який їй накреслено Богом і який вона, незважаючи ні на що, приречена подолати. Та не просто те зробити, оскільки довкола «рай застояний – мов болото», а тиша, упереміш із самотністю синього кольору, – «без кінця і початку»:

*Яка бездонна пустка!
Яка ж велика!
До відчаю, до схлипу,
До крику...
Там сморід безнадії,
Безсилля.
Там сірої скорботи
Засилля.
Безодня захлинається
В думці:
Чому не пусто навіть
У пустці?*

Пригадаймо слова Тетяни Кльокти: «Не всяке серце витримає». Здається, від тиші, а у ній від засилля всього, можна збожеволіти, бо нерви натягнуті, мов струна, котра у будь-яку мить готова обірватися. А тому лірична героїня звертається до Бога, ввіряючи йому свою душу:

*Господи, Твоя воля,
Сила Твоя і правда.
Як я втомилась, доле,
Завжди чекати завтра,
Ждати твоїх ударів,
В жменю зібравши нерви.
Мов зледачілу панну,
Щастя чекати у двері.
Важко нести усмішку,
А не криву гримасу...*



Незважаючи на «удари долі», бачимо доволі сильну жінку, яка, терплячи біль, відчуваючи втому і навіть зневіру, переступає, іде, оскільки «*навчилася дивитись прямо / В щодення холодні очі...*» іде, «*бо сонце в небі*» – то її «*рідня*», і вона наймовірніше поспішає до нього.

Скільки всього пережитого, відчутого, передуманого, побаченого ліричною героїнею. Здавалося б, що загадки Всесвіту розкриті, адже не забарився парад планет, окрасою якого є синьookі зорі, що посилають своє сяйво жінці, яка вміє їх цілувати і яка піднялася уже над травною. Однак, ні ж бо. Не пізнано, не звідано, не розгадано:

*Я намагаюся збагнути,
Відчути, зачерпнути чар
Того життя, що з неба летиться...*

У розділі «Жила собі жінка» бачимо не одну жінку. Різні жінки – різні долі. Перед читачем постає жінка горда, сильна, нескорена, яка долає життєві милі, розгортається життя жінки «без долі» і жінки, яка за життя усе робила сама без чоловічої допомоги («*Сама рубала і косила, / Носила воду із криниці, / І змолотила всю пшеницю... / Жуків труїла на городі, / А потім, зморена, в господі / Ремонтувала дах і двері...*»). Читач бачить жінку, яка оплакує сина, жінку, яка стала вдовою, і жінку, яка подає вісточку з безвісті. Проникливим палким словом згадала Тетяна Кльокта таких жінок, як Катерину – матір Тараса Шевченка, Лесю Українку, Олену Телігу.

Відтак,

Жила собі жінка...

*А що там у небі? Ні клопотів, ні суєти.
Вмирають вітри. Чорні хмари викрешують грози.
Палила бур'ян – аж до сонця здіймали хвости
Прогіркли дими, витираючи жінчині сльози.*

Так і жила лірична героїня в пошуках світла, сонця, добра, любові, піднімаючись сходами людського буття, що нависли над дорогою між Богом і травною, жила красиво, несучи любов до світу, оскільки народилася із весен під піснею зливи, а родом вона – із веселки:

*Я родом з веселки. Вона – мої крила, мій сміх.
Веселики гріють життя моє праведне й грішне.
Покутою-цвяхом пронизую кожен свій гріх.
Веселка із весел розтрушує літо під вишні.*

*Жар-птицею злину, зіп'ю веселкові дари
І виплесну в небо натхненні корали барвисті.
Щоб крила веселки були і моїми крильми
У серці грози і сьогодні, і завтра, і присно.*



Така поезія не підлягає ніякому аналізу. Її необхідно читати... читати... читати, а разом із тим відчувати, як і героїня, красу світу, цінність життя, чарівність неповторної миті.

Збірка значна за обсягом, глибинна за змістовим оформленням, різноаспектна за наявними слуховими, зоровими, чуттєвими образами, навдивовижу з романтичною організацією поетичних творів, дитинно-щемливим сприйняттям світу.

Найголовнішою заповіддю, за якою живе лірична героїня віршів Тетяни Кльокти, та й сама поетеса, «Не згуби»:

*Не згуби себе, не згуби.
Крізь епохи твої сліди:
Мав і крила, і бісів ріг,
Метушився, аж падав з ніг.*

*Серед Божих земних творінь
Я – твоя споконвічна тінь.
Я молюсь: серед душ юрби
Не згуби мене, не згуби.*

Заключна частина і висновки.

Стаття присвячена розгляду збірки «Між Богом і травою» поетеси із Полтавщини Тетяни Кльокти. Читаючи поезії, поринаєш у досконалий, гармонійний світ, що матеріалізується у вищій субстанції. Таку поезію читати непросто. Вона потребує глибинного проникнення не лише у душу ліричної героїні, а й у таємниці Всесвіту. Хто хоча б наблизиться до розгадування тієї таємниці, уважай – пізнав власну сутність як неподільну частинку великого, величного та непізнаного, сутність людського буття.

За результатами дослідження, можемо зазначити, що поезія авторки досконала за формою, глибинна за змістом, майстерна, досконала та належить жінці, яка тонко відчуває людську душу, оскільки сама є «сонячною жінкою з очима барвінку».

Матеріалом для подальших наукових розвідок можуть бути інші ліричні твори автора, у яких порушені вічні теми буття: кохання, краса, добро, сутність людського існування, покликання та інші.

Література:

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред. О. Галича. К., 2001. С. 285–286.
2. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручник.. К. : Вища школа, 2007. 415 с.
3. Наукові основи методи літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. Н. Й. Волошиної. К. : Ленвіт, 2002. 344 с.
4. Небеленчук І. О. Дослідницький контент в аспекті розгляду ліричних творів Михайла Митровки URL: <http://oin.in.ua/doslidnytskyj-kontent-v-aspekti-rozhlyadu-lirychnyh-tvoriv-myhajla-mytrovky/#more-1416> .



5. Небеленчук І. О. Аксіологічний імператив збірки «Хліб для янгола» Віктора Крупки. Стан освітнього процесу в умовах викликів сьогодення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 12 лютого 2021 р). Дніпро : Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, 2021. С. 36–39.

6. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студ. вищих навчальних закладів освіти. К. : Ленвіт, 2000. 384 с.

7. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб для студентів-філологів. К. : Ленвіт, 2011. 291 с.

***Abstract.** The lyrical genus is the most complex form of literature in the aspect of the analysis of literary work. The complexity is due to the fact that in lyrical works there is no event as such. The author of a poetic work transmits the internal state of the lyrical hero depicting his feelings, mood and experiences. It is very difficult to analyze the psychological state. Children should be taught this from the fifth grade. The opinions of literary scholars differ on the question of using the elements of analysis when considering lyrical work. A common opinion is that the reader should read the lyrical work and understand its aesthetic value without using the elements of analysis, because it is too difficult to analyze the feelings and experiences of the lyrical hero. You can get closer to understanding the lyrical work through the use of slow reading and sequential analysis «follow the author». This path involves the consideration of each row from the beginning to the end of the poem, the definition of the image of author and his author's intention. Natural elements and phenomena that in a lyrical work acquire a symbolic meaning serve to enhance one or another state. There fore, disclosing the meaning of image-symbols that help determine the state of a lyrical hero is one aspect of the study of a lyrical work. Accordingly the peculiarities of the poetic style of Tetyana Klyokta were revealed, the main themes and motives of poetry were defined, the ways of working on lyrical works were shown, certain aspects of analytical work were indicated.*

***Keywords:** the method «slow reading», the way «followed by the author», lyrical hero, the internal state, lyricism, euphony, harmony, perfection, human values.*